

Kansli N

Jesper Zimmerman, arkivarie, registrator

V 2025/1986

kn.remissvar@regeringskansliet.se

kn.nm@regeringskansliet.se

Ert dnr: KN2025/01529

Yttrande om Remiss av promemorian Skyddet genom nationell fridlysning anpassas till arternas skyddsbehov och andra angelägna intressen

Naturvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet har genom Martin Green och Lars Pettersson vid Biologiska institutionen gått igenom den promemoria angående *Skyddet genom nationell fridlysning anpassas till arternas skyddsbehov och andra angelägna intressen* som skickats ut av Klimat- och näringslivsdepartementet, Naturmiljöenheten (KN2025/01529, 2025-07-24).

Vi anser i grunden att det är bra att de nationella fridlysningsreglerna ses över och att det också är bra om det sker en förenkling av regelverket och om förutsebarheten ökas i tolkningar och användningen av fridlysningsbestämmelserna. Vi ser heller inget egentligt fel med önskemålet om att säkerställa att förbud baserade på nationell fridlysning inte ska hindra att mark nyttjas på ett ändamålsenligt sätt samtidigt som hänsyn tas till miljö och naturvärden. Däremot är vi mycket kritiska till de avvägningar som görs i det presenterade förslaget. Vi menar att det i detta tas alltför lite hänsyn till den nationella fridlysningens nuvarande och potentiella betydelse för en bevarad och allra helst förstärkt biologisk mångfald.

Vi ser stora delar av förslaget som ett direkt försök till att montera ner funktionen av den nationella fridlysningens betydelse för artbevarande och artskydd. I ett läge där vi står mitt i en global kris för den biologiska mångfalden är det minst sagt anmärkningsvärt när det från departementshåll läggs fram förslag som i mångt och mycket direkt motverkar det nationella skyddet av nationellt fridlysta arter. Vi undrar vad syftet är med att på pappret ha kvar den nationella fridlysningen i den form som här föreslås. Den nationella fridlysning som här föreslås innebär i de allra flesta fall inte ett egentligt skydd för de arter som den berör, då möjligheten till undantag föreslås bli så pass omfattande att den i praktiken blir generell. Den form av

fridlysning som föreslås kan närmast liknas vid upplägget för naturminnesmärken och andas i stor utsträckning en museal inställning till naturvård snarare än en vetenskapligt grundad förståelse för biologiska samband och artbevarande.

Sammantaget har vi svårt att se denna promemoria som något annat än ett förslag till att minska den nationella fridlysningens betydelse för artskydd och att öka möjligheterna till exploatering av områden med förekomst av tidigare (och framtida) nationellt fridlysta arter. Vi ställer oss mycket negativa till detta. Vi delar bedömningen i promemorian om att det här presenterade förslagens påverkan på miljö kvalitetsmålen, särskilt på *Ett rikt växt och djurliv*, skulle bli klart negativ om förslagen genomförs.

Vi ser positivt på om nationella fridlysningsregler harmoniseras med motsvarande EU-bestämmelser. Det är också bra om urvalet av fridlysta arter till viss del är dynamiskt och utvärderas regelbundet. Naturen är i ständig förändring och arternas status förändras därmed också vilket innebär att även behovet av fridlysning förändras. Ändringar av fridlysning bör dock inte göras med alltför korta tidsintervall. Då riskerar de att helt förlora sitt värde för artbevarande. En omvärdering vart sjunde år är en alltför kort period för att vara rimlig sett ur ett biologiskt perspektiv. Vi föreslår därför att eventuella omvärderingar av vilka arter som ska omfattas av nationell fridlysning bör göras med minst det tidsintervall över vilket rödlistebedömning görs (varierar mellan olika arter, men är i regel klart längre än sju år). Än mer biologiskt rimligt och för att göra det praktiska användandet av nationell fridlysning mer förutsebart vore om urvalet av nationellt fridlysta arter inte förändrades oftare än den dubbla tidsperioden över vilken en arts rödlistebedömning görs.

Vi ser det som mycket rimligt att nationell fridlysning kopplas till rödlistestatus och menar att det också är rimligt att de arter som är allra mest hotade enligt den svenska rödlistan åtnjuter det starkaste skyddet. Men för att uppnå ett verkningsfullt artbevarande bör även de rödlistade arter som inte är de allra mest hotade kunna bli fridlysta. Det är mycket enklare att bevara arter medan de fortsatt är någorlunda talrika och väl spridda. Att rikta in artbevarandet, och fridlysningen, endast på de arter som redan är akut eller starkt hotade kan endast leda till fortsatt minskning av den biologiska mångfalden.

I promemorian saknar vi tecken på en insikt om att alla artutdöenden som sker på större geografisk skala startar med lokala utdöenden. Vill man ha ett effektivt artskydd som syftar till att bevara arter i livskraftiga bestånd måste därmed lokala bestånd bevaras. För många arter krävs dessutom att åtgärder sätts in för att restaurera livsmiljöer och på så sätt skapa förutsättningar för spridning och populationstillväxt som på sikt innebär att idag hotade arter i framtiden kan uppnå gynnsam bevarandestatus och då förekomma i livskraftiga och hållbara bestånd. De här föreslagna fridlysningsreglerna kommer enligt vår bedömning att motverka möjligheterna till den typen av insatser. I bästa fall kommer nationellt fridlysta arter att kunna bevaras i mycket små, lokala bestånd inom mindre redan skyddade områden. En

sådan hantering av artskyddet är inte hållbart utan kommer endast leda till nationella artutdöenden även om dessa inte nödvändigtvis sker inom en mycket snar framtid.

I stället för att ändra fridlysningsbestämmelserna eller för den delen tolkningen av dessa borde verksamheter med potentiellt negativ beståndspåverkan på fridlysta arter anpassas på ett sätt som minimerar riskerna för sådan påverkan samtidigt som fortsatt brukande kan genomföras. Inget av det som föreslås här leder till ett hållbart nyttjande av naturresurser och fungerande ekosystem. Hållbart nyttjande och fungerande ekosystem är något som är av yttersta vikt både för framtida mänskligt liv och biologisk mångfald i stort.

Vi finner att en hel del av formuleringarna i förslaget är motsägelsefulla. Hur är det förenligt att fridlysning ska innebära förbud mot att störa djur och mot att förstöra eller försämra djurens livsmiljöer, med att fridlysning inte får försvåra verksamheten för enskilda och företag inom exempelvis jord- och skogsbruk?

Det är mycket bra att skyddsbehovet föreslås bedömas vetenskapligt och att bedömningen föreslås ska grundas på dokumenterad påverkan på artens populationsstorlek, men hur ska detta hanteras utan regelrätta målnivåer som specificerar hur stora olika arters bestånd ska vara och hur stor arternas geografiska utbredning ska vara? Menas det att det för varje svensk art ska tas fram just sådana målnivåer både för populationsstorlek och utbredningsområde? Vem ska i så fall ta fram de uppgifterna? På samma sätt ställer vi oss undrande till exakt vad som avses med ett tydligt och dokumenterat skyddsbehov? Och vem avgör vad detta är? Hur går möjligheterna till mer långtgående undantag ihop med ett effektivt och fungerande artskydd? Är inte detta bara ett sätt att förminska värdet och betydelsen av fridlysning? Här finns många obesvarade frågor.

Vi ser det som helt orimligt att möjligheten till undantag från fridlysningsbestämmelserna ska kunna baseras på eventuellt syfte med föreslagna exploateringsåtgärder. Möjligheten till undantag måste i grunden baseras på den aktuella artens behov av skydd.

På samma sätt är det ur ett artbevarandeperspektiv helt orimligt att fridlysning endast ska kunna gälla om pågående markanvändning inte försvåras. En sådan hantering innebär att det i praktiken inte finns någon fridlysning. I stället är det återigen den aktuella artens behov av skydd som måste ligga i fokus. En fridlysning som endast innebär ett förbud mot exempelvis insamling, plockning, uppgrävning för exempelvis kommersiellt ändamål eller för privat samling är inte förenlig med ett modernt och verkningsfullt artskydd.

En fridlysning som följer rödlistan och som därmed baseras på fasta kriterier är som sagt enbart av godo, förutsatt att de använda kriterierna är vetenskapligt baserade och att det samtidigt finns en viss långsiktighet i fridlysningarna. Men återigen måste vi påpeka problemet med att avgöra vad som är en nationellt livskraftig population? Ska värden på vad som detta

motsvarar tas fram för alla arter? Av vem och hur? Menas det att det är tillräckligt om en art finns kvar i en del av landet och är livskraftig där, samtidigt som den tillåts dö ut i alla andra delar av landet där den skulle kunna förekomma förutsatt att arten och dess livsmiljöer fick ett fullgott skydd?

Det är bra med starkt skydd för akut och starkt hotade arter. Det är också bra att inga generella undantag kan ges i sådana fall, men möjligheten till undantag kan inte få kopplas till syfte med eventuellt påverkande verksamhet. Ytterst få potentiellt skadande verksamheter har som direkt syfte att bryta mot förbud i fridlysningsbestämmelser, varken nationella eller andra. I praktiken innebär ett sådant hanterande att inte heller akut och starkt hotade arter kommer att åtnjuta någon form av skydd. Ett starkt skydd måste få innebära att pågående markanvändning försvåras avsevärt i en del fall.

Vi ser det som orimligt att införa de nya bestämmelserna så snabbt, som till sommaren 2026. Eventuella konsekvenser bör utvärderas noga och alternativ bör diskuteras. I den här föreslagna formen saknar den nationella fridlysningen till stora delar betydelse för artskydd och artbevarande. I den föreslagna formen kommer den ej att bidra till att nå miljökvalitetsmålen och inte heller till att bevara den biologiska mångfalden. I stället kommer de här föreslagna fridlysningsbestämmelserna försvåra Sveriges möjligheter att uppfylla miljökvalitetsmålen och de kommer att försämra förutsättningarna för den biologiska mångfalden.

Dagens artskydd bör absolut inte försvagas utan i stället stärkas. De här föreslagna ändringarna kan på inte sätt sägas verka i den riktningen. Vi ser detta som ett direkt försök till att försämra artskyddet och i många fall även som ett försök till att försämra möjligheterna till att skydda viktiga livsmiljöer och därmed artförekomster i Sverige. Genomförs de här förslagna ändringarna kommer förlusten av biologisk mångfald i Sverige att öka ytterligare, något som är minst sagt olyckligt i ett läge där vi står mitt i en biologisk mångfaldskris och där resurser i stället borde läggas på att förstärka mångfalden.

Vi delar förvisso bilden av att dagens nationella fridlysningsbestämmelser endast ger en begränsad miljönytta men tvärtemot de förslag som ges i promemorian menar vi att eventuella förändringar av de nationella fridlysningsbestämmelserna bör gå åt helt motsatt håll. Mot ett starkare skydd för nationellt fridlysa arter, med begränsade möjligheter till undantag och dispenser. Även en sådan förändring kan ge ett mer lätthanterligt och förutsägbart system, men ett som sätter biologisk mångfald och artbevarande i fokus.

Martin Green och Lars Pettersson, avdelningen för biodiversitet och evolution, biologiska institutionen, Lunds universitet